

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 183 -

HOVÁ JUTOTT A HAZAI FELSŐOKTATÁS? [WHERE HAS HUNGARIAN HIGHER EDUCATION ARRIVE?]

POLÓNYI ISTVÁN

<https://orcid.org/0000-0002-6683-7888>

Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest

polonyiistoandr@mail.com;

Abstract. This paper reviews the state of higher education in Hungary by examining the factors identified by Jamil Salmi in an analysis for the World Bank (Salmi, 2009) as components of achieving world fame. Namely, resource wealth, high concentration of talent and favourable institutional leadership. Related to this, the paper describes the resource endowment of Hungarian higher education, its enrolment trends, its internationalisation, and changes in the governance and ownership of Hungarian higher education and related institutional management. It concludes by stating that, as a result of illiberal higher education policies, Hungary has lost the driving force that higher education represents for social and economic development.

Keywords: higher education funding, higher education enrolment trends, internationalisation, privatisation

Bevezetés

A hazai felsőoktatáspolitikai elmúlt mintegy tíz évében előtérbe került a hazai felsőoktatás világrangsorokban elfoglalt helye. Ennek kiindulópontja a felsőoktatás stratégiának nevezett anyagban megfogalmazott gondolat: „Minden [magyar felsőoktatási] intézmény világszínvonalú [kell legyen] azokban a diszciplínákban, amelyek a saját kiemelt területéhez tartoznak, összességében pedig az ország felsőoktatási intézményei kollektíven minden tudásterületet és tudásszintet lefednek.” (*Fokozatváltás* 2016: 13.) Azóta gyakorlatilag a vezető oktatáspolitikusok rendszeresen nyilatkoznak a hazai felsőoktatás sikeres előrelépéseiről a rangsorokban, (és hallgatnak a visszaeséseiről). Ha egy pillantást vetünk a mellékleten található 6. táblázatra világosan látszik, hogy a magyar egyetemek helyezése a bemutatott rangsorokban¹ a vizsgált időszakban – egy-két kivételtől eltekintve – romlott.

A QS rangsor 2024-ben (valójában 2023-ban 2024-es dátummal) az európai országok egyetemeinek (un. short list) rangsorát is megadta. 15 magyar egyetem szerepel a rangsorban. Sem az első 100-ban, sem az első 200-ban nincs hazai felsőoktatási intézmény. (Lásd melléklet 7. táblázat). Ha a kelet-közép-európai országok egy szélesebb körét

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 184 -

tekintjük, akkor azt látjuk, hogy a svájciak és az osztrákok mellett mind a cseheknek, mind a lengyeleknek van egyeteme az első 100-ban (A Varsói Egyetem és a Károly egyetem) – a mi egyetemeink közül az ELTE a legjobb, a 208. (Melléklet 8. táblázat)

A hazai felsőoktatás (is, akárcsak a közoktatás lásd *Polónyi 2023*) az utóbbi közel másfél évtized illiberalizmusa alatt – ahogy a miniszterelnök maga nevezte el² rendszerét – egyértelműen távolodott a fejlett világ színvonalától. A hazai felsőoktatás jelenlegi helyzetével több írás foglalkozik, amelyek közül itt csak néhányat emelünk ki: Polónyi 2015, Simai 2018, Polónyi – Kozma 2020, Lengyel 2021, Heidrich et al 2022

Ha megvizsgáljuk, hogy mi is kellene valójában a világszínvonalhoz, akkor *Salmi (2009)* elemzésére támaszkodva három tényezőt emelhetünk ki:

- Az erőforrás-gazdagságot,
- a tehetség magas koncentrációját – , ami a legjobb diákokat és a legjobb professzorokat, magyarul a hallgatók és az oktatók rekrutációját, valamint
- a kedvező vezetést, azaz viszonylagos függetlenséget az államtól, az autonómiát és versenyképességet, a korlátozás nélküli tudományos kutatást, a kritikai gondolkodást, az innovációt és a kreativitást támogató, motiváló vezetést. (*Salmi 2009, Polónyi – Kozma 2019*)

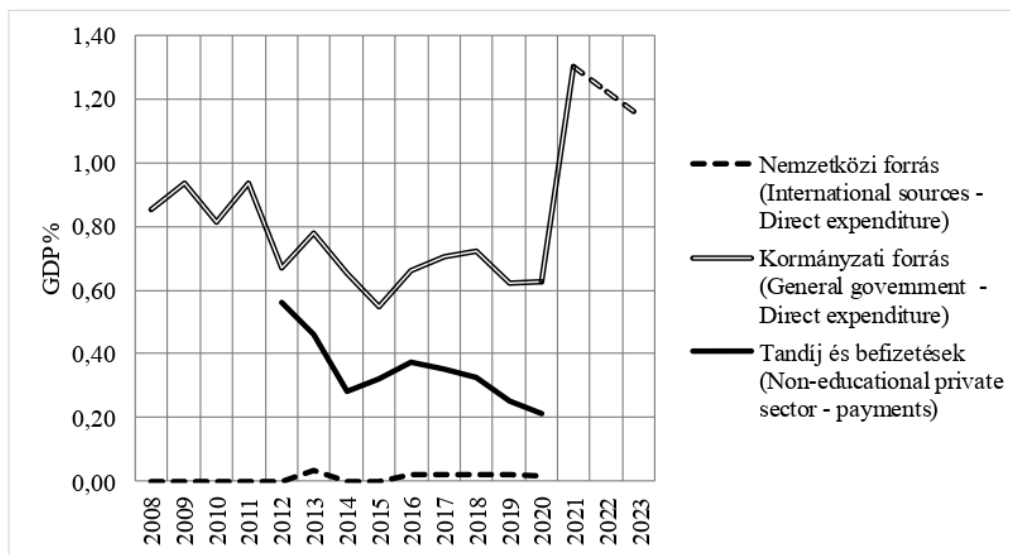
Ebben az írásban azt vizsgáljuk meg, hogy a hazai felsőoktatás jól érzékelhető lemaradásának melyek az okai, – s ehhez a *Salmi-féle* megközelítés összetevőinek hazai alakulását elemezzük. Hipotézisünk az, hogy a hazai illiberális felsőoktatáspolitikai által teremtett feltételrendszer sokkal inkább rombolta a hazai felsőoktatást, minthogy megteremtette volna az előrelépés lehetőségeit.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 185 -

A hazai felsőoktatás erőforrás-ellátottsága**1. ábra. A felsőoktatási kiadások a GDP-hez viszonyítva (%)***Forrás: 2008-2020 OECDstat, 2021 után saját becslés költségvetési törvény alapján*

Ha összehasonlítjuk néhány közép-európai ország, köztük a magyar felsőoktatás kormányzati támogatásának 2009-2021 közötti alakulását, s annak ingadozásait, szembetűnő hogy miközben a hazai forrásgazdagság lényegében majdnem végig a legalacsonyabb volt, az ingadozás a legjelentősebb. Ha az ingadozásokat a gini index³ segítségével értékeljük, akkor kiderül, hogy a magyar ingadozás a legnagyobb. (1. táblázat) Az is kiderül, hogy a nagy ingadozás alapvetően a posztoszocialista országokra jellemző, a régi piaci országokban stabil a felsőoktatás támogatása.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 186 -

1. táblázat. A felsőoktatás kormányzati támogatása néhány közép-európai országban 2009-2021

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Gini
Ausztria	1,50	1,58	1,50	1,83	1,79	1,77	1,78	1,78	1,71	1,70	1,73	1,86	1,85	0,0213
Csehország	0,96	0,91	1,09	0,99	0,87	0,79	0,77	0,70	0,70	0,92	0,93	0,86	0,87	0,0399
Lengyelország	1,05	1,16	1,11	1,14	1,23	1,20	1,22	1,06	1,08	1,06	1,10	1,14	1,08	0,0172
Magyarország	1,09	0,95	1,07	0,79	0,89	0,76	0,64	0,74	0,79	0,81	0,74	0,76	1,32	0,0559
Románia	1,13	0,97	0,81	0,74	0,72	0,68	0,66	0,72	0,72	0,75	0,81	0,81	0,75	0,0443
Svájc	1,24	1,22	1,26	1,29	1,28	1,30	1,31	1,30	1,33	1,31	1,33	1,41	1,30	0,0107
Szlovákia	0,79	0,79	0,91	0,93	0,96	0,97	1,37	0,83	0,78	0,75	0,78	0,90	0,97	0,0478

Forrás: UNESCO <http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3852#> 2021: Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_fine06__custom_12258821/default/table?lang=en

A hazai ingadozás két kiugró elemét egymással ellentétes oktatáspolitikai akciók okozták. Az első a Széll Kálmán terv, amelynek nyomán a 2010-es évek elején mintegy 90 milliárd forintot kivont a Fidesz-kormány a felsőoktatás támogatásából⁴, s azt lényegében 2020-ig nem pótolta vissza. A kivonások nyomán a 2010-es évek közepén a rendszerváltást követő időszak legalacsonyabb szintjére esett a felsőoktatás állami támogatása. A másik szembetűnő oktatáspolitikai akció a 2021. évi állami támogatásnövekedés, amely az állami felsőoktatás nyolcvan százalékának (22 állami egyetemből és 5 állami alkalmazott tudományegyetemből 5 állami egyetem kivételével valamennyi) privatizálását (közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokba (KEKVA) történő átszervezését) követően történt. A támogatásnövekedést kizárólag a „struktúraváltó” intézmények kapták – a KEKVA kuratóriumokba kinevezett kormányhű tagok nyomán létrejött politikai megszállásért cserében. Lásd erről (Polónyi, 2022).

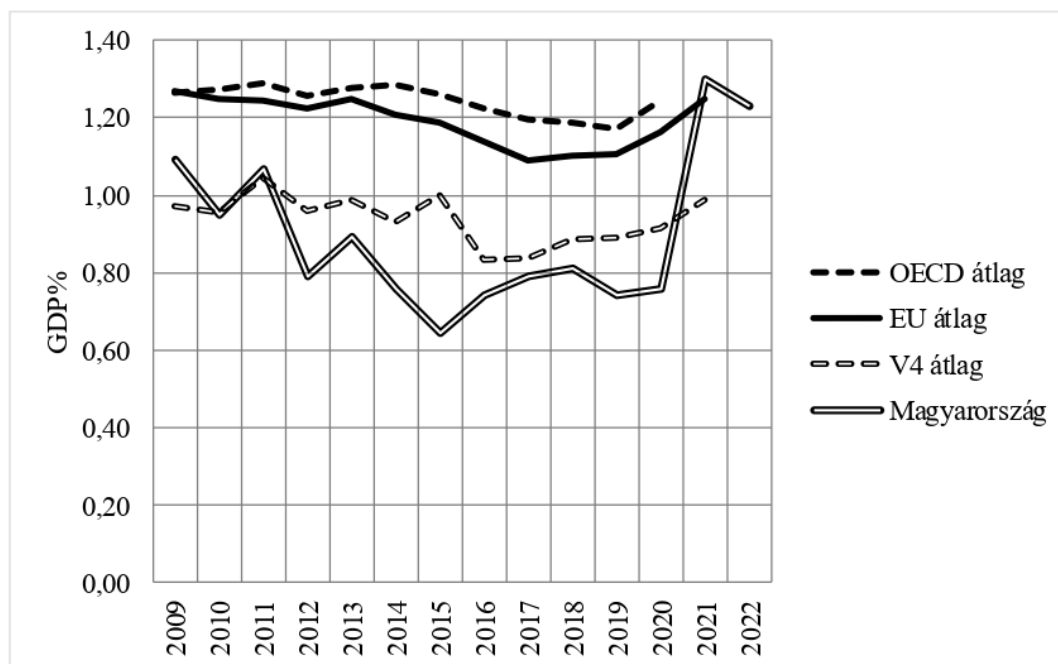
A 2. ábrából az is kiderül, hogy – a 2021. évi megugró támogatás nyomán – a magyar forrásgazdagság hosszú elmaradás után elérte az OECD és az EU átlagot, – kérdés, hogy meddig. Ismerve a magyar költségvetési helyzetet és inflációt, félő, hogy múltó állapotról van szó.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 187 -

2. ábra. A felsőoktatás kormányzati támogatásának alakulása országcsoportonként
 Forrás UNESCOstat Government expenditure on tertiary education as a percentage of GDP (%) alapján saját számítás (2022. évi magyar adat saját becslés)

Az oktatáspolitikai lózungok okán érdemes megnézni, hogy valóban milyen messze is van a világszínvonal a hazai felsőoktatástól. Ha megvizsgáljuk a felsőoktatási világrangsorban néhány élen álló egyetem költségvetését bátran kijelenthető, hogy a magyar egyetemek olyan messze vannak a világszínvonalától, mint amilyen messze van a költségvetésük a világszínvonalú egyetemekétől. (2. táblázat) Elég világosan látszik, hogy a rangsorbeli helyezés és a költségvetés illetve az egy hallgatóra vetített költségvetés között viszonylag markáns negatív irányú korreláció van, (azaz minél nagyobb a költségvetés annál kisebb, azaz jobb a helyezés).

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 188 -

2. táblázat. A világranglistán elől lévő egyetemek és a hazai felsőoktatás költségvetésének összehasonlítása

Egyetem (helyezés QS 2024)	Éves költségvetés	Hallgatólétszám	Költségvetés (milliárd Ft)	Egy hallgatóra vetített költségvetési kiadás
MIT (QS 1)	4,2 milliárd \$	11858	1572	132,5 millió Ft/fő
University of Oxford (QS 3)	2,8 milliárd £	26455	1251	47,3 millió Ft/ fő
Harvard University (QS 4)	5,4 milliárd \$	22947	2025	88,2 millió Ft/fő
Stanford University (QS 5)	8,2 milliárd \$	16914	3075	181,8 millió Ft/fő
ETH Zürich (QS 7)	1,8 milliárd CHF	22193	728	32,7 millió Ft/fő
TUM ⁵ (QS 37)	1,8 milliárd EUR	50467	720	14,3 millió Ft/fő
Bécsi Egyetem (QS 130)	0,69 milliárd EUR	94000	270	2,8 millió Ft/fő
Károly Egyetem (QS 248)	8,9 milliárd CZK	50000	140	2,8 millió Ft/fő
ELTE (QS 701-710)		32653	35	1,1 millió Ft/fő
Magyar felsőoktatás (teljes)		289991	480	1,7 millió Ft/fő

Megjegyzés: a magyar adat a 2023. évi költségvetési törvény, az egyetemek adatai az intézmény honlapja alapján.

Az intézmények neve után szerepel a QS-ben elfoglalt 2024. évi helyezés.

Korreláció a QS helyezés és az éves költségvetés között (-0,5841), a QS rangsor és az egy hallgatóra vetített költségvetés között (-0,5147).

A forrásbőség tekintetében tehát két megállapítást fogalmazhatunk meg. Az egyik, hogy a hazai felsőoktatásirányítás az elmúlt közel másfél évtized alatt kiszámíthatatlanul ingadozó finanszírozáspolitikát követett, a radikális megszorításoktól a hirtelen többlettámogatásig. A másik, hogy mindezen időszak alatt a magyar felsőoktatás kondíciói messze elmaradtak a világrangsorokban a kormányzat által áhított vezetőpozícióban lévő egyetemekétől. Törvényszerű tehát a mellékletben már bemutatott helyezése a magyar egyetemeknek.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 189 -

A hallgatók és az oktatók

A világszínvonal másik feltétele a tehetségkoncentráció, azaz motivált hallgatók és a magas színvonalú oktatók jelenléte. Először a hallgatói rekrutációt vizsgáljuk meg.

A felvételi politika tévelygése

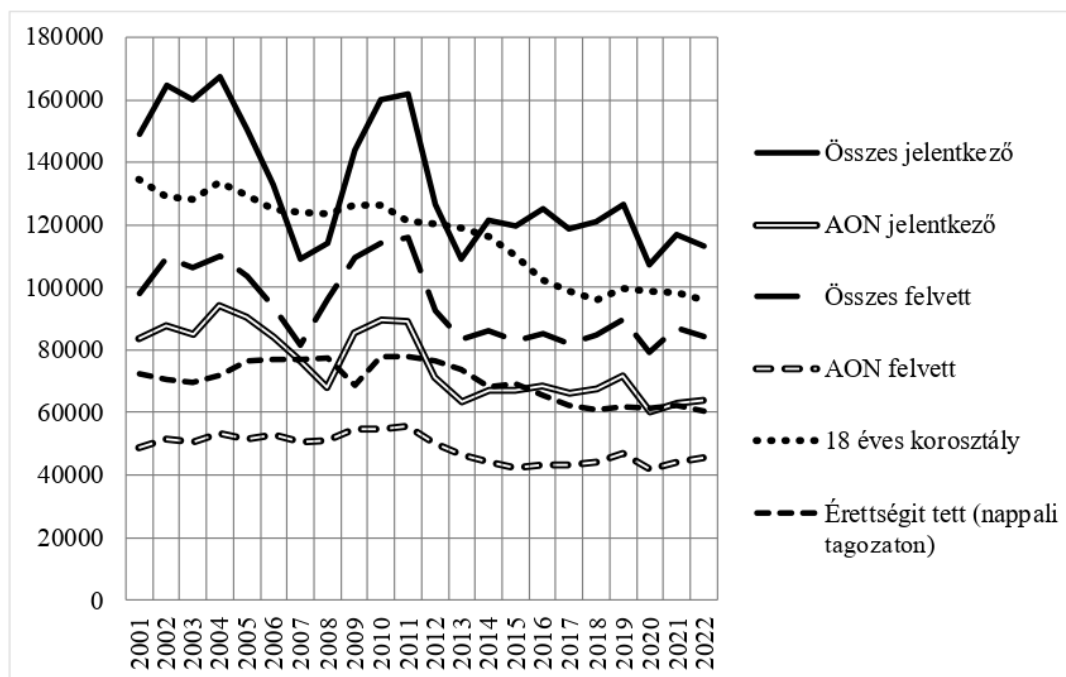
A magyar felsőoktatás felvételi szisztémája az elmúlt két évtizedben (a mai napig, 2023-ig) a központi felvételi rendszer volt, amelynek lényege, hogy – a művészeti felsőoktatás kivételével – valójában **nem az intézmények felvételiztetnek, nem az intézmények választanak** hallgatókat. A jelentkezők választanak intézményt, és választásuk, „hozott pontszámuk”, valamint az oktatáspolitikai által meghatározott alsó bejutási és az adott szakon az állami finanszírozott létszám illetve az ebből adódó bejutási ponthatár, továbbá az intézményi kapacitás korlátai között az ún. „vonalhúzás” alapján dől el, hogy az adott intézmény mely hallgatókat kapja meg. Az intézménynek nincs – és 2024-től is csak meglehetősen szűk a - beleszólása, hogy kiket vesz fel. Egy-egy intézmény rekrutációját lényegében hírnevük, – az oktatáspolitikai által meghatározott – képzési kínálatuk szerkezete és kapacitása, földrajzi elhelyezkedésük, továbbá a potenciális hallgatók körében kifejtett toborzási tevékenységük (ha van ilyen) határozza meg. Azaz a **felvételi és a képzési rendszer fontos sajátossága, hogy annak minden lényeges elemét a központi oktatásirányítás határozza meg**: az indítható szakoktól, azok keretszámainak intézmények közötti elosztásán keresztül az intézményi kapacitásokig, továbbá, ami az elmúlt másfél évtizedben a felvett hallgatólétszámot alapvetően befolyásolta: a felvételi követelményeknek és a költségmegosztás koordinátáinak előírásáig. (A felvételi kormányrendelet 2022 évvégi módosítása adott csak egy szűk mozgásteret az intézményeknek az Intézményi pontok alakításában, azonban a korábbi kormányzat által adott pontkedvezmények odadelegálásával). A felsőoktatáspolitikai tévelygéseinek a következménye a jelentkezők és felvettek számának elmúlt másfél évtizedben tapasztalható ingadozása. (3. ábra)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 190 -

3. ábra. Összes jelentkezők és felvettek, valamint a nappali tagozatra jelentkezők és felvettek száma, továbbá a 18 évesek és a nappali tagozaton érettségizettek száma

Forrás: felvi.hu (jelentkezők és felvettek adatai), KSH (a 18 évesek és az érettségizettek adatai) – ezek alapján saját számítás és szerkesztés

Megjegyzés: a jelmagyarázatban az „AON” rövidítés az alap- és osztatlan képzésre, nappali tagozatos munkarendre jelentkezők és felvettek jelzője.

A kusza ingadozások mögött nyilvánvalóan nem csak, sőt nem meghatározóan demográfiai folyamatok állnak, mert jól lehet a 2000-es évek elejétől a fiatal korosztályok létszáma csökkenésének vagyunk tanúi, azonban ez a csökkenés nem hektikus. A jelentkezők számának trendje és a korosztályi trend között van ugyan együttmozgás, azonban a jelentkezők számának alakulásában az oktatáspolitikai hatások a meghatározóak. Lásd erről (Polónyi, 2020)

A 2011 és 2022 közötti adatokra megvizsgáltuk a nappali tagozatos alap és osztatlan képzésre elsősorban valamennyi eljárásban⁶ jelentkezők száma alakulásának, az államilag finanszírozott helyre felvettek számának valamint a 18 éves korosztály és a nappali tagozaton érettségizettek létszámának együttjárását (lásd melléklet 5. táblázat). Világosan látszik, hogy az AON jelentkezők⁷ száma korosztályi létszámmal van kapcsolatban, majd ezt követően az érettségizettek létszámával, és az (oktatáspolitikai által meghatározott)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 191 -

államilag finanszírozott létszámmal. Ezt az eredményt interpretálhatjuk úgy, hogy **a jelentkezők számának alakulását legalább annyira meghatározza az oktatáspolitikai, mint az érettségizettek száma és a korosztályi létszám.**

Az ingadozásokra tekintve, a 2013. évi csökkenés elsősorban a felsőoktatási költségmegosztással kapcsolatos oktatáspolitikai intézkedések hatása. 2010-ben hatalomra kerülő konzervatív kormány 2012 őszén bejelentette az „önfenntartó felsőoktatás” elképzelését – s az államilag finanszírozott létszámot radikálisan lecsökkentették. Az elképzelés szerint a hallgatók többségével a teljes képzési költséget ki akarták fizettetni, (mely önköltségfizetést a diákhitel2 konstrukcióval könnyítették volna, amely hitelt a munkába állás után kellett volna visszafizetni). Azonban a hallgatói megmozdulások után ettől a kormány valamennyit⁸ visszalépet. Azonban a bejelentés hatására jelentős jelentkezési létszámcsökkenés következett be. Ez áll a 2013. évi jelentkezések visszaesése mögött. Ennek nyomán 2013 után a felvett létszám csak igen szerény mértékben növekedett. A létszámvisszafogás alapvető eszköze a kormányzati képzési struktúra meghatározása és a finanszírozott létszám szabályozása. A következő oktatáspolitikai csapás a felsőoktatási felvételhez kötelező emelt szintű érettségi 2020. évi bevezetése. Ennek a hatása 2020. évi jelentkező és felvett létszámcsökkenés, amely alapvetően a részidős képzésre jelentkezőket érintette, valamint a kormány által preferált STEM és pedagógusképzésekre jelentkezőket és felvetteket. Az emelt szintű érettségi teljesítése ugyanis nyilvánvalóan részint a részidős képzésre jelentkező felnőttek esetében okoz gondot, részint pedig a jórészt vidéki kisgimnáziumokból pedagógusnak jelentkezők, valamint a nagyjából szakgimnáziumokból STEM képzésre jelentkezők esetében.

A felsőoktatáspolitikában ezek után újabb hirtelen irányváltás következett be: a felvételi rendszer radikális enyhítése (emelt szintű érettségi megkövetelésének intézményi hatáskörbe utalása, az alsó ponthatár enyhítése, és ezzel intézményi felvételi politika lehetővé tétele). Ezt a kormányzat úgy interpretálta, mint a felsőoktatás modellváltásához kapcsolódó új stratégiáját, – ami a korábbi „helyben járás” helyébe lép, ami azért érdekes mert a korábbi tíz év „helyben járási” stratégiáit is konzervatív, populista kormány produkálta.

Mindenesetre ennek a stratégiai váltásnak az első jele látszik a 2023-as jelentkező és felvett létszám jelentős növekedésében. Az ígéretek szerint a felvételi rendszerben is nagyobb szerepet kapnak az intézmények.

Végeredményben a 2010 óta érvényesített felsőoktatási felvételi politikát az elitista létszámvisszafogásra törekvés jellemezte, amit több végiggondolatlan – meghozott majd visszavont – oktatáspolitikai lépést foglalt magába. Ez a folyamat most, a legutóbbi időszakban, 2020-tól egy gyökeres irányváltásba látszik átcsapni. A 2022-ben eltörölték az

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 192 -

emelt szintű érettségi követelményét és a felsőoktatásba jutás alsó pontszámát, és az intézmények hatásköröket kaptak a pontszám beszámításba és sajátos felvételi feltételek meghatározásában. Ez nyilvánvalóan egy egészen más stratégia, mint az eddig követett. A minden felsőoktatási intézményre kiterjedő elitizmus helyébe a felsőoktatás tömegesedése előtt látszik megnyílni az út, ugyanakkor a kormányzati kommunikációban továbbra is világszínvonal eléréséről, az ezt elősegítő „modellváltásról” van szó.

A minden intézmény világszínvonalának elvárása (vagy legalábbis kommunikálása) nyilvánvalóan ellentmondásban van a tömegesedéssel, ami a felsőoktatás fejlődésének ma már általánosnak tekinthető útja. A hallgatólétszám – újbóli – kiszélesedése **egy strukturált fejlesztéspolitikát kívánna**, amely az élenjáró egyetemek számára valóban a világszínvonalat tűzi ki célul (ebbe a kategóriába Magyarországon legfeljebb 5-6 egyetemet lehet besorolni), a kisebb regionális egyetemek számára a régiójukkal való társadalmi, gazdasági és innovációs együttműködést kellene megcélozza, és végül a városi kis intézmények számára területi feladataikat kellene állítani.

A nemzetköziesedés

A nemzetköziesedésnek tágabb értelemben része a külföldi egyetemekkel kapcsolatos (bel)politika, szűkebb értelemben pedig a külföldi hallgatók és oktatók idecsábításával illetve a magyar hallgatók külföldi tanulmányaival kapcsolatos oktatáspolitikai.

A CEU 2019-es végleges kizorítása után a kormány stratégiai megállapodást írt alá 2021-ben a kínai Fudan Egyetem budapesti kampuszának létesítéséről. Ezekre a lépésekre kicsit szélesebb látószögből rátekintve, ezek is részei a kormány felsőoktatási nemzetköziesedéssel kapcsolatos illiberális politikájának. A CEU elűldözése lényegében törvényszerűen adódott abból, hogy a kormány propagandájában Soros Györgyöt az egyetem alapítóját és a fenntartó kuratórium létrehozóját a legveszélyesebb ellenségnek pozícionálták, (ami része az Orbán kormány rejtett antiszemitizmusának). De a CEU sikereiből is adódott, hiszen eredményes oktatásának következtében számos posztszocialista és posztszovjet ország politikusai között jelenetős erő képviselnek a Fidesz populista ideológiájával szemben álló, liberális szemléletű végzettséjei. Nem csoda tehát, hogy a nemzetközi jogot semmibe véve módosította úgy a Fidesz többségű parlament a felsőoktatási törvényt, hogy azzal a CEU működése ellehetetlenült. Azonban a CEU kizorítását szolgáló felsőoktatási törvénymódosítás (az un. lex CEU-t) az Európai Bíróság (2020. október 6.-i) ítélete⁹ alapján több Uniós alapjogot megsértett. Megsértette a WAT, azaz a Kereskedelmi Világszervezet (amelynek az EU is tagja) egyenlő bánásmódra¹⁰ vonatkozó előírását, továbbá a 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 16. (a szolgáltatás szabadságáról szóló) cikkéből eredő kötelezettségeit, valamint az Európai Unió Alapjogi

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 193 -

Chartájának több cikkében előírtakat. Nevezetesen a 13. (a művészet és a tudomány szabadságát előíró) cikket, a 14. cikk (3) bekezdését¹¹ és a 16. (a vállalkozás szabadságát előíró) cikkből eredő kötelezettségeket. Mire az ítélet megszületett, s nyomában a magyar Országgyűlés az elfogadhatatlan részt törölve, (csupán a nemzetközi diploma-egyenértékűséghez kötve a külföldi egyetemek magyarországi működését) módosította törvényt, addigra a CEU elköltözött Bécsbe, s a Fidesz kormány regnálása alatt aligha jön vissza, s félő, hogy egy radikális kormányváltás után sem.

Miközben a kormány elüldözött egy jó hírű, liberális szemléletű, amerikai diplomát nyújtó egyetemet, ugyanakkor stratégiai megállapodást kötött egy kommunista elkötelezettségű kínai egyetemmel a sanghaji Fudan Universityvel. A Fudan University az ARWU világrangsorban (amit egyébként szintén egy sanghaji egyetem, a Jiao Tong University készít) 2021-ben mindössze a 77. volt, a brit THE rangsor alapján a 60., a szintén brit QS rangsor szerint a 31., a török URAP rangsorban 54., az arab CWUR szerint a 128., az amerikai U.S. NEWS rangsora szerint a 160. A rangsorokból eléggé világos, hogy – a kormányzati propagandával szemben – itt korántsem egy világhírű, világ színvonalú egyetemről van szó. Például az ARWU rangsorában számos európai egyetem megelőzi a Fudant – a nagynevű angol egyetemeken kívül – pl. az University Copenhagen (30.), a Müncheni Egyetem (48), az Utrechti vagy Zürichi egyetemek (50., ill. 54.), a Heidelbergi Egyetem (57.), vagy a hatvanadik hely körül álló Genovai, Oslói, Groningeni egyetemek. A U.S. NEWS rangsorában is számos európai egyetemet találunk a Fudanénál lényegesen jobb helyezéssel. Például a Müncheni Egyetem 46., Bécsi Egyetem 82., Charles University Prága 89., Varsói Egyetem 130. És tegyük hozzá, hogy U.S. NEWS rangsorában az ELTE 182. – azaz alig marad el a Fudantól. Vajon, ha ugyanannyi pénzt fordítana az állam az ELTE fejlesztésére, mint amennyibe a Fudan idehozatala kerül, vagy a Müncheni Egyetem esetleges budapesti kampuszának megépítésére nem lenne hatékonyabb és gazdaságosabb? Nyilvánvalóan itt a kormánynak nem a Fudan minősége számít, hanem a Kínának való palírozás.

Kétségtelenül Kína világhatalom, s mind gazdasági, mind világpolitikai szerepe egyre jelentősebb, s globálisan egyre jelentősebb mértékben meghatározó. De Magyarország jövője aligha egy olyan ország kegyeinek keresésében van, amelynek államideológiája a kommunizmus, amelytől harminc éve nagy nehezen megszabadultunk, s amelyik ország iskolai atlaszaiban Magyarország talán nem is látszik, s amelyik Magyarországot inkább európai ugródeszkának tekinti, mint valódi partnernek. A mi jövőnk sokkal inkább az Európai Unióban keresendő, így ha külföldi egyetemek magyarországi telepítésében gondolkodik az oktatáspolitikai, akkor onnan kellene importálni.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 194 -

De az oktatáspolitikai fenti intézmény-preferálásához hasonlóan eltorzultak a hazai nemzetköziesedési politika más elemei is. Lásd erről részletesebben (Kozma & Polónyi, 2021) A nemzetközi összevetésben az állapítható meg, hogy Magyarország – OECD és EU összehasonlításban – a közép- és közép-kelet európai országok között nagyjából a középmezőnyben helyezkedik el a felsőoktatás nemzetköziesítését a külföldi hallgatólétszám alapján vizsgálva. 2020-ban a nálunk tanuló 38 ezer külföldi hallgatóval Ausztriától messze elmaradunk, valamivel Csehország mögött állunk, és Szlovákiát megelőzzük. Az is látszik, hogy a növekedés üteme Magyarországon az évtized közepétől intenzívebb lett. 2015-ről 2019-re a külföldi hallgatók száma közel kétharmaddal növekedett. 2020-ban a közel 290 ezer felsőoktatási hallgatóból 38 ezer volt külföldi állampolgár (13,2%)¹². 2023-ra 42 ezer főre emelkedett a külföldi hallgatók száma, ami azt jelenti, hogy arányuk megközelítette a 15%-ot. A külföldi hallgatók közel kétharmada hat egyetemre jár (BME, Corvinus, ELTE, PTE, Semmelweis, SZTE). 2020-ban a legtöbb külföldi hallgatója a Debreceni Egyetemen van, ugyanakkor legmagasabb külföldi hallgatóarány a Közép-európai Egyetemen (81%), az Andrassy Egyetemen (75%), az Állatorvostudományi Egyetemen (58%), a Nemzetközi Üzleti Főiskolán (51%) és a Semmelweis Egyetemen van (32%)¹³.

Ugyanakkor a külföldön tanuló magyar hallgatók tekintetében messze nem állunk ilyen jól. Az ő számuk 2019-ben mindössze 13 ezer fő, és 2015-ről csak 23%-ot emelkedett. Hozzá kell tenni, hogy a külföldön tanuló hallgatók számáról ellentmondásosak a statisztikai adatok. Az Eurostat magasabb számokat közöl, mint az UNESCO. A különbség 2021-ben 3 ezer fő. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy miközben a kormány nagyon jelentős erőfeszítéseket tesz a külföldi hallgatók számának dinamikus növelésére, azon közben a magyar hallgatók külföldi résztanulmányainak támogatása – a nálunk tanuló külföldi hallgatókéhoz viszonyítva – jelentéktelen.

A magyar kormány a felsőoktatás nemzetköziesítésével kapcsolatos politikáját elsősorban a felsőoktatás stratégiai fejlesztését körvonalazó „Fokozatváltás a felsőoktatásban középtávú szakpolitikai stratégia 2016. Cselekvési Terv 2016-2020.” című anyag alapján ismerhetjük meg. Ezt áttekintve a magyar kormány nemzetköziesedéssel kapcsolatos stratégiájával összefüggésben azt állapíthatjuk meg, hogy az meglehetősen egyoldalú. A külföldi hallgatók Magyarországra vonzása kiemelt célkitűzésként fogalmazódik meg, s annak előmozdítására jelentős forrásokat mozgósítottak. Ugyanakkor a magyar hallgatók külföldi tanulmányainak elősegítését csak egy igen szerény hazai támogatás szolgálja. Ez a helyzet tovább romlott az állami egyetemek politikai privatizálása következtében, azok Erasmus+ programból történt kizárása nyomán. A kormány által a

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 195 -

kizárás ellensúlyozására létrehozott próbálkozása, a Pannónia Program első éve jelentős kudarccal zárult a nagyon alacsony érdeklődés miatt.

A magyar oktatók külföldi mobilitásának sincs többlettámogatása. És különösen hiányzik a nemzetköziesedésnek a neves külföldi oktatók Magyarországra való hívásának, alkalmazásának elősegítését szolgáló források és intézkedések.

A hazai felsőoktatásból gyakorlatilag hiányoznak a külföldi neves oktatók. 2020-ban a magyar felsőoktatásban 1050 külföldi állampolgár dolgozott ebből 426-nak volt tudományos minősítése. Közülük 32 egyetemi tanár, 88 egyetemi docens beosztásban dolgozott, ami mindkét besorolási kategóriában az összeshez viszonyítva **1,9%-ot tesz ki**. Legtöbb külföldi állampolgárságú egyetemi tanára az Andrássy Egyetemen van (8 fő), ezt a PTE és az Óbudai Egyetem követi 4-4 egyetemi tanárral (ezen a három egyetemen van az összes külföldi állampolgárságú egyetemi tanár fele)¹⁴. Ezek a számok arról tanúskodnak, hogy a hazai nemzetköziesedés ebben a tekintetben is féloldalas.

A már többször említett stratégiainak nevezett anyag hangsúlyozza, hogy a nemzetköziesedés külföldi hallgatói létszámnövelés oldalának előmozdítására rendkívül fontos intézkedés született. A kormány létrehozott egy, a külföldi hallgatók magyarországi tanulmányait támogató ösztöndíjat. A Stipendium Hungaricum ösztöndíjat a kormány 2013-ban alapította, s eredetileg a célja „a kormányközi oktatási megállapodások, illetve a külföldi oktatásért felelős minisztériummal kötött megállapodások (...) végrehajtása érdekében a külföldi hallgatók magyar felsőoktatási intézményekben folytatandó tanulmányainak kiemelt támogatása.” (285/2013. (VII. 26.) Korm. rendelet 1§.) 2019-ben azután ezt a célt úgy módosították, hogy annak célja „a külföldi hallgatók magyar felsőoktatási intézményekben folytatandó tanulmányainak kiemelt támogatása.” (351/2019. (XII. 23.) Korm. rendelet 1§.) Tehát az ösztöndíjat szélesre tárták a Magyarországon tanulni akaró külföldi hallgatók számára. A Stipendium Hungaricumra az állam 2017-ben mintegy 43 millió Eurót fordított, amit évről-évre növelt, s 2020-ban és 2021-ben ez az összeg 33,5 milliárd forint volt. 2022-ben 39,6 és 2023-ban 42 milliárd forint volt (bár 2022-ben és 2023-ban átkeresztelték a költségvetési jogcímet „Külügyi ösztöndíjas és egyéb képzési programokra”).¹⁵ Ez egy igen jelentős összeg – mintegy 80-90 millió Euró –, ez a teljes magyar felsőoktatási szféra állami támogatásához viszonyítva, annak mintegy 8-10%-ára rúg.

Elég világosan látszik, hogy miközben a magyar állam a hazai felsőoktatási hallgatók számát igyekszik korlátozni, s a felsőoktatás támogatását is megkezdően szűkmarkúan méri, azon közben a külföldi hallgatókat egyre bőkezűbben támogatja. A már említett stratégiainak titulált anyag utal a Campus Mundi ösztöndíjra is, amely a magyar hallgatók külföldi részképzését támogatja. Ennek nagyságrendje azonban töredéke a Stipendium

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 196 -

Hungaricum ösztöndíjnak, 2016-2022 között összesen 9,2 milliárd forint¹⁶, mintegy 25-30 millió Euro (ez az összeg hét évre szól. A Pannónia Program meghirdetésével párhuzamosan a Tempus Mundi csendesen megszűnt.

Magyarul a hazai hallgatók külföldi tanulását támogató Campus Mundi illetve Pannónia Program kondíciói a külföldi hallgatók Magyarországon tanulását támogató Stipendium Hungaricum éves összegének töredéke.

Az állami egyetemek nagyrészeinek 2020-2021 évi alapítványi átszervezése a kormányzat által nem várt (jól lehet az EU által korábban már előre jelzett) következménnyel járt: az alapítványba kiszervezett egyetemeknek az ERASMUS+ oktatási, ifjúsági támogatási programból és a Horizont Európa kutatási és innovációs keretprogramból történő kizárása. Ez végeredményben még tovább rontja a hazai felsőoktatási hallgatók külföldi tanulmányokba történő bekapcsolódási arányát. De legalább ugyanennyire súlyos következménye a fiatal oktatók külföldi tapasztalatcseréjének beszűkülése¹⁷. (A Horizontból való kizárás pedig a nemzetközi kutatásokba való bekapcsolódás lehetőségét szűkíti.)

Az illiberális kormánynak a felsőoktatás nemzetköziesedésével kapcsolatos politikája tehát szélsőségesen csapongó. Miközben elüldöztek egy kiváló diplomát adó, liberális szemléletű nemzetközi egyetemet, a CEU-t, azonközben megdöbbszörítő ráfordításokkal, és infrastruktúrafejlesztési ígéretekkel idecsábítanak egy a világrangsorokban nem igazán kiemelkedő – de a kormányzati propagandában világszínvonalúnak hirdetett – olyan egyetemet, amelynek szelleme kötelezően a diktatórikus kínai kommunizmushoz kötött. Miközben hatalmas költségekkel ösztönzik a külföldi hallgatók magyarországi tanulmányait¹⁸, azonközben a hazai fiatalok külföldi tanulmányai alig kapnak támogatást. Itt is az illiberális rendszer centrális autoriter vezetésének hozzá nem értésével, voluntarizmusával és strukturált átlátásra való képtelenségével szembesülünk.

A nemzetköziesedésnek alapvető eleme (kellene legyen) a hazai felsőoktatásban részt vevő nemzetközi oktatók. Ugyanakkor mint láttuk, a hazai felsőoktatásban rendkívül kevés a külföldi oktató, és különösen kevés – ha van egyáltalán – a külföldi neves oktató.

Az Egyesült Királyságban a teljes munkaidőben foglalkoztatott oktatóinak 29%-át tették ki a külföldiek 2017-ban (Minochaa, Shiela & Hristov, 2019). A német egyetemeken 2021-ben körülbelül 59300 külföldi állampolgárságú oktatói és művészi oktatói állományt foglalkoztattak, ami az összes oktatói állomány 13,9%-a. 2018 óta a nemzetközi alkalmazottak száma 20%-kal nőtt. Összehasonlításképpen, a német akadémikusok és kutatók száma csak 5%-kal nőtt ugyanebben az időszakban¹⁹. Az ETER²⁰ 2010-es évek közepére vonatkozó adatai (ETER, 2019) szerint (a két miniállam, Liechtenstein és Luxemburg mellett) Belgiumban, Ausztriában, az Egyesült Királyságban, Hollandiában és

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 197 -

Svájcban haladta meg a külföldi oktatók aránya a 20%-ot. Legkevesebb pedig, 2-2 % Spanyolországban, Máltán, Litvániában és Törökországban található. Az Eurydice 2017-es kiadványa nagyjából hasonló adatokat közölt (Crosier et al., 2017).

Magyarország egyik adatközlésben sem szerepel, valószínűleg a hazai arány nem haladja meg az 1-2%-ot.

Emellett egy másik probléma az endogámia. A magyar felsőoktatásra alapvetően jellemző az endogámia (vagy az angol szakirodalomban szokásos kifejezéssel *academic inbreeding* - akadémiai beltenyésztés), ami azt jelenti, hogy „utolsó diplomáját abban az intézményben szerezték, ahol jelenleg dolgoznak.” (OECD 2019, p. 204). Tegyük hozzá, hogy az oktatók nagyon jelentős része nem csak az utolsó, hanem valamennyi diplomáját és a tudományos fokozatát és habilitációját is ugyanazon az egyetemen szerezte. Ez bizonyos mértékig minden felsőoktatási rendszerben megtörténik, és egyes esetekben az intézmények vonzerejét és kiváló oktatóit megtartási képességét is jelezheti. Az endogámia magas szintje azonban azt is jelezheti, hogy a felsőoktatási intézmények eltérnek az érdemeken alapuló toborzási gyakorlattól. (Altbach, Yudkevich & Rumbley, 2015), (Lundgren, Pipping & Åmossa, 2018). Az akadémiai mobilitás befolyásolja az oktatói teljesítmény produktivitását és minőségét (Horta, 2013), (Sugimoto, Robinson-Garcia & Costas, 2014). Az endogámiának egyik következménye egyes kutatók szerint az alacsonyabb publikációs teljesítmény és a publikációk között az alacsonyabb nemzetközi orientációjú közlemények aránya. (Horta, Veloso & Grediaga, 2010). Azok a felsőoktatási intézmények, ahol magas az endogám alkalmazottak aránya, merevebbek és lassabban reagálhatnak a társadalmi szükségletekre, csökkentve társadalmi legitimációjukat (Horta, Veloso & Grediaga, 2010). Az endogámia okai többek között a nemzeti akadémiai munkaerőpiac hiánya, a gazdasági kontextus (azaz a lakhatás korlátozott konvertálhatósága), valamint a kulturális értékek eltérése. (Altbach, Yudkevich & Rumbley, 2015).

Az endogámiáról nem állnak rendelkezésre nemzetközileg összehasonlítható adatok az OECD-térségről, de az európai országokból származó bizonyítékok azt mutatják, hogy ez meglehetősen gyakori. A kutatók becslése szerint számos országban – köztük Belgiumban (52%), Hollandiában (40%) és Norvégiában (56%) – az akadémiai személyzet magas aránya rendelkezik doktori fokozattal abban az intézményben, ahol dolgoznak (Seeber & Lepori, 2014). Észtországban 2017-ben az oktatók több mint fele abban az intézményben szerezte meg legmagasabb szintű diplomáját, ahol dolgozott. A flamand közösségben a 2010 és 2014 között munkaviszonyát megkezdő egyetemek oktatóinak körülbelül 60%-a szerezte meg doktori fokozatát azon az egyetemen, ahol dolgozott.

Magyarországról sincsenek az endogámiáról adataink, de nincs okunk azt gondolni, hogy ne lenne általános a jelenség nálunk is. Azok a tényezők, amelyeket Altbach és

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 198 -

szerőtársai az akadémiai endogámia terjedésének okaiként azonosít, azok nálunk is jellemzők. Ilyenek többek között: a nem létező vagy gyenge nemzeti akadémiai munkaerőpiac, a foglalkoztatható PhD-vel rendelkezők korlátozott száma, a személyes kötődésektől mentes jelöltellenőrzési és felvételi mechanizmusokba vetett hit hiánya, az alacsony akadémiai fizetések, különösen azokban az országokban, ahol az intézményekben egységesek a fizetések, s így korlátozhatják a mobilitást, mivel megszüntetik a költözésre való gazdasági ösztönzést, és megnehezítik az egyik helyről a másikra való költözést és a megfizethető lakhatás megtalálását. (Altbach et al., 2015, p. 326)

A hazai felsőoktatás nemzetköziesedése tehát zavaros aszimmetriát mutat. Miközben a felsőoktatáspolitikai jelentős erőfeszítéseket tesz a külföldi hallgatók idecsábítására, s a nemzetközi hallgatólétszám növelésére, - azon közben meglehetősen mostohán kezeli, mind a magyar fiatalok külföldi tanulmányainak előmozdítására, mind a külföldi oktatók hazai felsőoktatásba való bevonására. Miközben elüldöz egy színvonalában és irányultságában a világ élvonalába tartozó nemzetközi nyugati egyetemet, azonközben idecsábít egy viszonylag közepszerű, kommunista irányultságú kínait.

A magyar kormány a felsőoktatási nemzetköziesedésben is az illeberalizmust követi, amelynek egyik kulcseleme a liberális társadalmi rend okozta fenyegetés súlykolása. (Szűcs, 2022) A CEU elüldözése nyilvánvalóan ebből adódik. A kínai egyetem favorizálása pedig abból az orbáni (tév)hitből, ami a nyugat összeomlását vizionálja, amelynek nyomán a keleti hatalmakkal jó kapcsolatokat kell kialakítani, miközben Nyugaton küzdeni kell a mainstream politika megváltoztatásáért (Heinrich-Böll-Stiftung - Political Capital, 2022) Ennek a külpolitikának az „eredményét” világosan látni, Magyarországnak a nyugati világtól való elszigetelődésében és keleti diktátorbarátokkal való parolázásában.

Hallgatók és diplomások

Az illiberális felsőoktatási felvételi politika hatása természetesen meglátszik a hallgatólétszám és a diplomások számának alakulásán is.

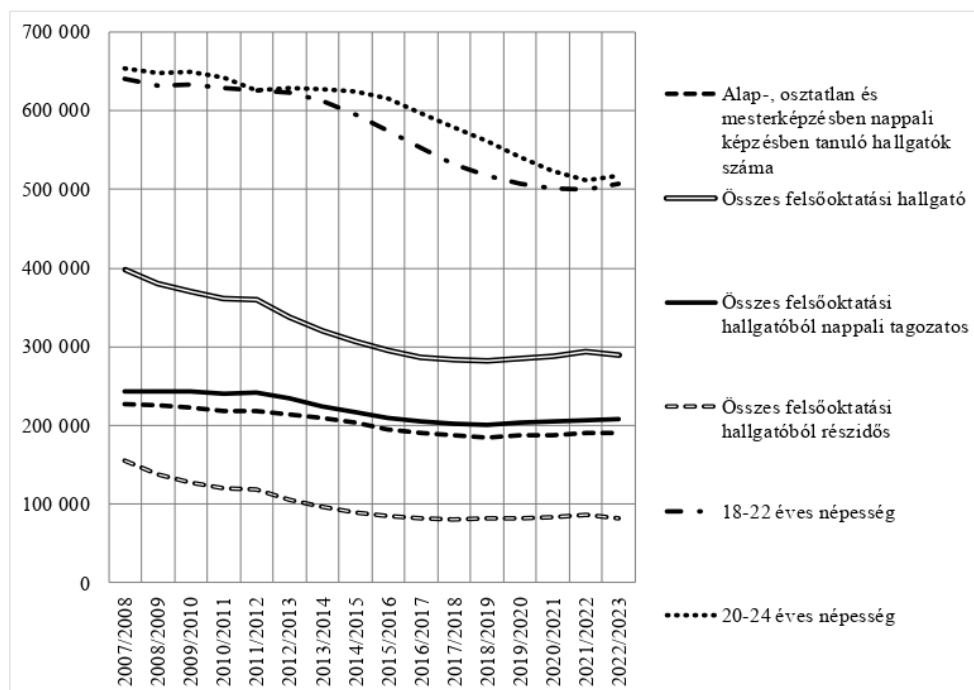
A hallgatólétszám alakulásában 2012-től jól érzékelhető törés látszik, majd 2018-tól lassú emelkedés vette kezdetét. (4. ábra) 2012-től 2018-ig az összes hallgatólétszám 17 százalékponttal csökkent – éppen annyival, mint a 18-22 éves korosztályi létszám. Az is látszik, hogy legnagyobb mértékű csökkenés a részdíjs képzés esetében következett be, 2018-ig több mint 21 százalékpontos esés. (3. táblázat) 2018 után lassult a csökkenés üteme.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 199 -

4. ábra. A felsőoktatási hallgatólétszám legfontosabb csoportjai és a korosztályi létszám Magyarországon 2007/2008-2022/2023

Forrás: KSH alapján saját számítás és szerkesztés

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 200 -

2. 3. táblázat. A hallgatólétszám csökkenése

	2018/2019 / 2012/2013	2022/2023 / 2012/2013
Összes felsőoktatási hallgató	83,2%	85,7%
Összes nappali tagozatos felsőoktatási hallgató	85,6%	88,7%
Alap- és mesterképzésben részt vevő nappali tagozatos hallgatószám	86,4%	88,8%
Összes részdíós felsőoktatási hallgató	77,6%	78,9%
18-22 éves népesség	83,1%	79,9%
20-24 éves népesség	92,5%	81,8%

Forrás: KSH alapján saját számítás és szerkesztés

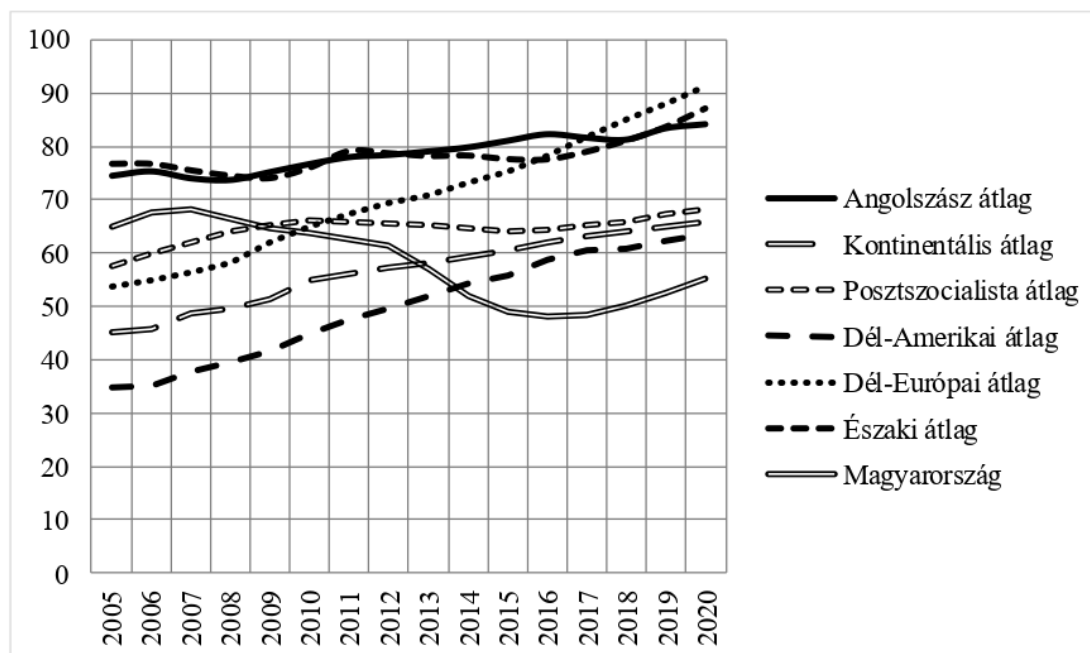
Az adatok tanúsága szerint az oktatásirányítás visszafogta a felsőoktatás fejlődését, nem engedte a felsőoktatás korosztályi létszamarányát meghaladó növekedését. Magyarul **az illiberális felsőoktatáspolitikai elmulasztott egy történelmi lehetőséget, amely a korosztályi létszám csökkenése nyomán kínálkozott, s ami lehetővé tette volna a diplomások arányának növelését.** Ez a növelés az EU 2020 ajánlásai között meg is fogalmazódott. A magyar kormány a felvételi létszám behatárolásával azonban megakadályozta fejlődést – a már említett törekvés keretében a középfokú szakképzés felé erőltetve a fiatalokat.

A teljes felsőoktatási részvételi ráta²¹ alakulását érdemes még egy pillantást vetni arra, itt az összefoglaló áttekintésben is. Az OECD országcsoportjait vizsgálva (5. ábra) látszik, hogy a posztoszocialista országcsoport esetében tapasztalható a szóban forgó csökkenés. Ha részletesebben megnézzük, akkor kiderül, hogy Magyarország mellett Románia és Szlovákia esetében találkozunk hasonló visszafogással. Hozzá tartozik a jelenség megértéséhez, hogy az OECD és az EU tagországok szélesebb körére kitekintve a 2008-as gazdasági válság nyomán néhány országban tapasztalható a felsőoktatási létszámcsökkenése (pl. Svédországban, illetve kisebb mértékben Finnországban és Koreában is), azonban az említett posztoszocialista országokhoz hasonló visszaesés, visszafogás nem tapasztalható máshol.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 201 -

5. ábra. A felsőoktatás teljes részvételi hányad a fejlett országok (EU és OECD tagországok) csoportjaiban

Forrás: UNESCO (<http://data.uis.unesco.org/index.aspx?queryid=3726#>)

Országcsoportok:

Angolszász: Ausztrália, Kanada, Egyesült Királyság, Írország, Új-Zéland, USA.

Kontinentális: Ausztria, Belgium, Svájc, Németország, Luxemburg, Franciaország,

Posztoszocialista: Bulgária, Csehország, Észtország, Magyarország, Horvátország, Lettország, Lengyelország, Románia, Szlovákia, Szlovénia,

Dél-Amerikai: Chile, Kolumbia, Costa Rica, Mexikó,

Déli: Ciprus, Spanyolország, Görögország, Izrael, Olaszország, Portugália, Törökország, Málta,

Északi: Dánia, Finnország, Izland, Hollandia, Norvégia, Svédország.

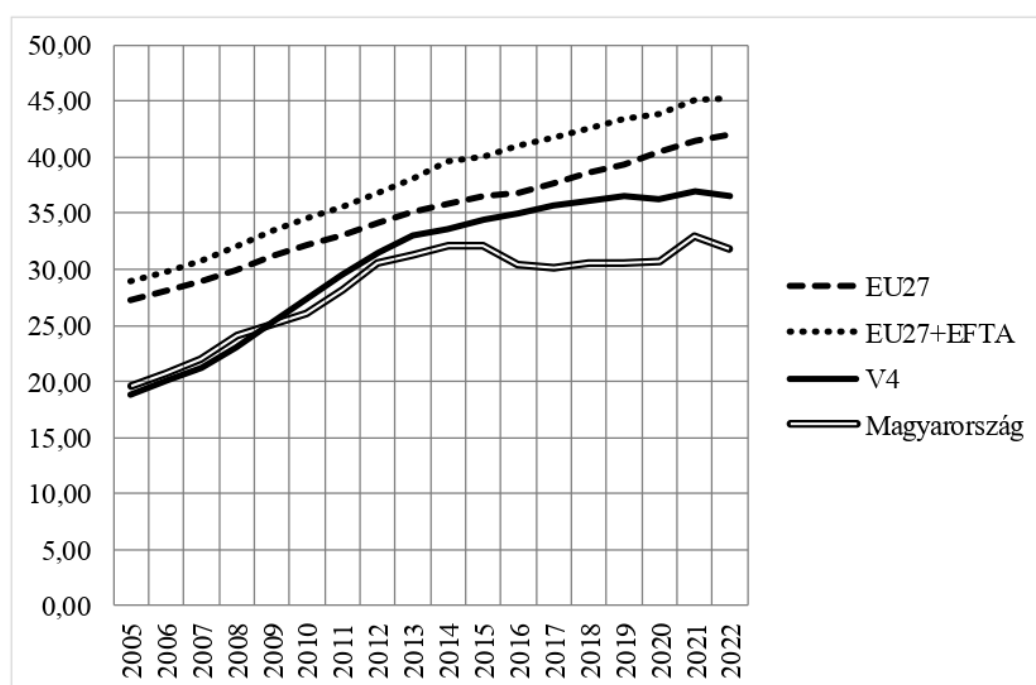
Még szembeűnőbb a hazai illiberális felsőoktatáspolitikája hatása a nettó részvételi arányt (azaz a 20-24 korosztályból a felsőoktatásban tanulók arányát) vizsgálva. 2013-ban az Európai Unió és az EFTA tagországok esetében (32 ország között) a 20-24 éves korosztályból felsőoktatásba járók arányát tekintve Magyarország a 21. helyen állt a maga 30,7 %-ával, 2021-ben pedig mindössze 29. volt (Liechtenstein, Luxemburg és Málta után) 28,4 %-kal²².

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 202 -

A következmény, hogy a fiatal diplomások aránya 2014-ben csökkent, s az így kialakult alacsony szinten stagnál azóta. (6. ábra) A 25-64 éves korosztályban a diplomások aránya (még) nem csökkent, de az arány növekedési üteme lassult, amelynek nyomán – az EU 28 és az EFTA országok (32 ország) között – a 2009. évi 24. helyről 2022-re a 26. helyre estünk vissza.

6. ábra. A diplomások aránya a 25-34 éves népességben belül.

Forrás: Eurostat adatai alapján saját számítás és szerkesztés.

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_03__custom_6299510/default/table?lang=en)

Ez az illiberális felsőoktatáspolitikai következménye, amely egy félreértelmezett gazdaságfejlesztést, egyfajta újraiparosítást szolgál. Mint Uliha és Vincze (Uliha & Vince, 2014) írja: „Magyarországon a 2010-es kormányváltás óta gazdaságpolitikai cél az újraiparosítás.” (Nagy, Udvari & Lengyel, 2019) arra is rámutat, hogy az EU posztoszocialista tagországainak mindegyikében újraiparosítási folyamatok zajlanak, (míg az EU fejlett országaiban dezindusztrializáció történik). Csaba László mondta egyik interjújában, hogy

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 203 -

„ez már nem olyan világ, ahol az energia a meghatározó, és munka alapú helyett tudás alapú gazdaságra van szükség, de ezt nem fogadja el [Orbán]”²³.

A 21. század első harmadában, amikor a technikai fejlődés egyre nyilvánvalóbban megköveteli a magas színvonalú humán tőkét, az ország jövőjét szétromboló öngyilkosság olyan oktatáspolitikát folytatni, amelyik a gazdasági lobbik rövidtávú igényeit akarja kielégíteni azzal, hogy a fiatalokat a középfokú szakképzésbe kényszeríti és a felsőoktatás fejlődését visszafogja. A voluntarista illiberális felsőoktatáspolitikában azonban ezt a rövidtávú célkitűzést követi, visszafogva a humán erőforrás fejlődést. Ez a visszafogás maradó károkat okoz, mivel azok a fiatalok, akik kiszorultak felsőoktatásból, nem, vagy csak nagyon nagy erőfeszítéssel, és nagyon kis valószínűséggel szerezhethet későbbi diplomát.

A felsőoktatási szféra és az intézmények irányítása - autonómia helyett a fokozatos politikai megszállás

„A kormányfő az alkotmányos magyar állam történetében kivételes hatalomkoncentrációt teremtett – írja Tölgyessy (Tölgyesi, 2014, p. 650) – Az irányított nemzeti kapitalizmus, illetve a határolt parlamentarizmus új mechanizmusai jellegzetesen személyéhez kötődnek.” Ennek az illiberális rendszernek egyik alapvető eleme: „A 'pincétől a padlásig' mindenre kiterjedő átrendezés, az „elitváltás” leginkább az állami tulajdon és a közszféra rendszerein belül valósult meg.” (Mihályi, 2023, p. 60)

Körössényi és szerzőtársai (Kováts, 2014)-re is hivatkozva azt írják, hogy „A centralizációs szándék megnyilvánulásának tekinthető az egyetemi autonómiák megkurtítása a kancellárok és a konzisztórium kinevezésével a kormányzati szakpolitika leginkább ad hoc beavatkozások soraként volt jellemezhető, tényleges, következetes reformstratégia nélkül”. (Körössényi et al., 2020, p. 172).

A következőkben mi azt szeretnénk bizonyítani, hogy a felsőoktatási autonómia beszűkítése és a felsőoktatás politikai megszállása nem ad hoc beavatkozás, hanem az illiberális felsőoktatáspolitikában nagyon is következetes stratégiája volt.

1) Az első stratégiai lépés a második Orbán kormány egyik első ténykedése az Alaptörvény Parlament elé vitele volt, benne a kutatás és a tanítás szabadságának újraértelmezésével.

Az alkotmány 1989-es módosítása nyomán került be annak szövegébe, hogy „a Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát”.²⁴ Az Orbán kormány által beterjesztett és 2011-ben elfogadott Alaptörvény viszont így ír: „a felsőoktatási intézmények a kutatás és a tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket törvény szabályozza. Az állami

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 204 -

felsőoktatási intézmények gazdálkodási rendjét törvény keretei között a Kormány határozza meg, gazdálkodásukat a Kormány felügyeli.”²⁵ Az új megközelítés nyilvánvalóan leszűkíti az egyetemi autonómiát, kiemelve abból a szervezetalakítást és a gazdálkodást, amit kormányhatáskörbe utal. Azt is érdemes észrevenni, hogy a „tanszabadság és a tanítás szabadsága” helyére a „tanítás tartalmát és a tanítást illető szabadság” kerül. A tanszabadság magában foglalja a tanítás és a tanulás szabadságát²⁶ (Jakab et al., 2021) A változtatás tehát a fentieken kívül kizárja a hallgatók választási autonómiáját, és ezzel – mint később a felsőoktatási törvény kapcsán kiderült – a képzési szerkezet intézményi meghatározását is. Ezt követően a „kormány a régi tervgazdaságra emlékeztető módon bontja le az egyes intézményekben felvehető új hallgatók számát”. (Tölgyessy, 2012, p. 330) És tegyük hozzá: szünteti meg a neki nem tetsző szakokat és határozza meg az intézmény által képezhető szakokat.

2) A 2011. évi CCIV. – a nemzeti felsőoktatásról szóló – törvény jelentős újdonságokat hozott. A legkisebb, hogy az eddig államilag finanszírozott hallgatókat ösztöndíjas hallgatónak nevezi át, s az állami ösztöndíjas hallgató (kötelező hallgatói szerződés alapján) végzés után meghatározott időt idehaza kell ledolgozzon.

Az alapvető újdonságok – és az egyetem politikai megszállásának, a felsőoktatás stratégiai második lépésének elemei a következők:

A rektor kiválasztásának, a szenátus helyett, miniszteri (fenntartói) hatáskörbe adása. Azaz a rektori pályázók mindegyikének felterjesztése a miniszter elé választás végett, függetlenül attól, hogy a szenátustól mennyi szavazatot kaptak. Hasonlóan miniszteri hatáskör lett a gazdasági főigazgató és a belső ellenőr kinevezése is, amelyekben a minisztert nem köti a rektor javaslata. Ezek igen jelentős autonómiaszűkítést jelentenek, s lehetővé teszik az egyetemek felsővezetésében a rendszerhez hű elcserét.

Hasonlóan tudatos illiberális felsőoktatás-stratégiai lépés a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság összetételének átalakítása is (ezt az eddigi törvények alapján alapvetően az akadémiai - azaz a Rektori Konferencia – delegáltjai dominálták), amelyet az új felsőoktatási törvény úgy változtatott meg, hogy abban a kormányzat képviselői lettek többségben. Az átszervezés nyilvánvalóan a kormányzati döntések zavartalan érvényesülését szolgálta. A felsőoktatás másik, addig intézményi delegáltakból álló testülete, az FTT (Felsőoktatási Tudományos Tanács) is radikálisan átalakul, miniszteri tanácsadó testület lesz, miniszter által kiválasztott képviselőkből. Tehát a felsőoktatási intézmények kollektív érdekképviselőként meghatározó szerepet játszó három testület az Akkreditációs Bizottság, az FTT és rektorok miniszteri kiválasztása után a Rektori Konferencia is kormányzati kontroll alá kerül. Ezzel lényegében minden alapvető autonómiai elem erősen korlátozottá válik.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 205 -

Szintén a politikai megszállás része – a korábbi balliberális kormány által létrehozott intézményi gazdaságkoordináló testület – a gazdasági tanács szerepének eliminálása, (a törvény eredeti változatában kötelező létrehozás 2013-ban lehetőséggé válik, majd 2014-ben megszűnik).

3) A következő tudatos illiberális felsőoktatásstratégia lépés a törvény 2014-es módosítása a kancellári rendszer bevezetése. A kancellárt, – aki az „állami felsőoktatási intézményben az intézmény működtetését” végzi – a miniszterelnök nevezi ki, s lényegében minden gazdálkodási és szervezeti kérdésben döntési jogköre van. A rektor (akinek választása ekkor visszakerül az egyetemhez) – és a szenátus – lényegében csak oktatási ügyekben rendelkezik döntési jogosítvánnyal. Lényegében immár két kormányhű ember – és persze az általuk kiválasztott kinevezett menedzserek és szenátusi tagok – irányítják a felsőoktatási intézményeket. Jól lehet a rektorválasztás visszaadása a szenátus hatáskörébe látszólag valamennyit javít az autonómián, azonban valójában már a megszállás megtörtént, az egyetemek kétharmadát miniszter által kiválasztott rektorok vezetik, az informális irányítás működik. Jól lehet a kancellári rendszer problémáira több elemzés rámutatott. (Kováts, 2016), Szabó, 2020). Azonban az észrevételek nagy része éppen azt bizonyítja, hogy a kancellári rendszer az egyetem megszállásának viszonylag alkalmas eszköze volt. Ugyanakkor több kancellár esetében fellépett némi rendszerhiba, nevezetesen, hogy az egyetem érdekvilága lényegében „lenyelte” a politikai komisszárt. Ennek ellenére a kancellári rendszer, később az alapítványosított egyetemek nem kis részében is megmaradt

4) A 20-as évek újabb illiberális felsőoktatásstratégiai lépése, az új mirákulum az állami felsőoktatási intézmények túlnyomó részének fenntartói struktúraátalakítása, közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokba (KEKVA) történő átszervezése. Ezek ötfős, kormányzati káderekből álló – a kormányzati ciklusoktól, kormányváltásoktól függetlenül leválthatatlan – kuratóriumok tulajdonába helyezése²⁷. Ennek keretében először a Budapesti Corvinus Egyetem, majd két lépésben, 2020-ban és 2021-ben további intézmények kerültek „közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítvány” kezelésébe. A választásokig mindösszesen öt állami felsőoktatási intézmény maradt, (s az ezekben tanulók aránya a korábbi 87%-ról 22%-ra esik vissza). Jól lehet az átszervezés okaként sokfajta érvelés jelent meg, a lépés törvényszerű volt, részint az illiberális politikából adódóan, részint a választások előtti fidesz-bizonytalanságból következően²⁸.

Érdemes a folyamatot közelebbről górcső alá venni, megvizsgálva az átszervezés propaganda elemeit és valóságos mozgatórugóit. Az átszervezés un. szakmai – és a szakirodalomban is gyakran hangoztatott – indokai lényegében a liberális közpolitika által

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 206 -

használt magyarázatok és célkitűzések. Ennek keretében olyan előnyöket szoktak hangsúlyozni, mint:

- az adófizetők terheinek csökkentése,
- a magánszféra forrásainak bevonása,
- a gazdaságilag laikus akadémiai vezetés helyett magánkuratóriumokra bízva az intézményirányítást, a magánszféra menedzsmentjének meghonosítása, és az ebből adódó jobb hatékonyság, hatékonyabb gazdálkodás,
- hatékonyabb foglalkoztatás (közalkalmazott helyett piaci foglalkoztatás),
- a felsőoktatás közelebb kerülése a gazdasághoz.
- Ugyanakkor ugyanezek a szakirodalmak számos komoly veszélyt is hangsúlyoznak az ilyen átszervezésekkel kapcsolatban:
- a hatékonyság növelése azzal járhat, hogy a szükségesnél kevesebb tanárt és személyzetet alkalmaznak,
- nem költenek a tehetségek vonzására, gondozására és megtartására,
- a drága, és/vagy kicsi, rosszul finanszírozható programok kiszorulnak a képzésből,
- nem fektetnek be új programok fejlesztésébe,
- nem alakul ki stabil munkaerő, vagy csak szűk körű lesz, a többség megbízással, alkalmoszerűen foglalkoztatott alkalmazott lesz,
- az egyetemek minőségi működését megalapozó akadémiai szabadság és intézményi autonómia visszaszorul,
- megnövekszik a politikai beleszólás veszélye.
- Ha ezeken az előnyökön és hátrányokon végighaladunk, akkor kiderül, hogy a hazai felsőoktatás alapítványosítása messze nem az előnyökre épül, s messze nem igyekszik a hátrányokat mérsékelni.

Először is az adófizetők pénzének megtakarításáról szó sincs, még ott sem ahol vállalati részvényeket helyeztek az intézményfenntartó alapítványba, mivel azok állami vállalatok, vagy magán cégek állami részvényei voltak, ill. állami földvagyon került átadásra, (amelyeknek hozadékát a központi költségvetésbe fizették addig), tehát az állami támogatás kiváltása állami bevételek átengedésével történt. Magyarul az egyik zsebéből a másikba tette át az állam a finanszírozást, aminek van két igen fontos következménye, részint a bizonytalanság (a hozamok bizonytalansága), részben a külső szemlélők által való átláthatatlanság (azaz elszámoltathatóság hiánya). Ám ilyen átszervezés csupán egy volt, a Corvinusé. A többi egyetemi alapítványnál még erről az álprivatizációs állami forrás megtakarításról sincs szó, hiszen a kormány éppen azzal agitált az egyetemek alkalmazottai felé, hogy nem csökkennek, sőt növekedni fognak az állami támogatások, – mint ahogy

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 207 -

növekedtek is, mint az korábban láttuk. Az átszervezések során valójában nincs nyoma valódi magánforrás bevonásnak, tehát ez az érv is kiesik. Tegyük hozzá, hogy az átalakítással minden intézménynél megszűnt az átláthatóság, megszűnt a közpénzek – és (a volt) közvagyon – felhasználásának ellenőrizhetősége.

A gazdaságilag laikus akadémiai vezetés helyett a magánszféra menedzsmentjének meghonosítása legalább ennyire valótlanság. Az átszervezett egyetemek kuratóriumait átnézve nyilvánvaló, hogy talán a Corvinus kivételével szinte sehol sem igaz az, hogy a gazdasági szféra hozzáértő vezető menedzserei kerültek volna meghatározó számban a kuratóriumokba. Néhány mutatóban bekerült valódi menedzser mellett, funkcióban lévő miniszterek, kormányzati szempontból politikailag megbízható államigazgatási és közéleti szereplőket találunk ezekben a testületekben.²⁹ A miniszterelnök nem is a gazdasági hozzáértést hangsúlyozta a kuratóriumi tagok kiválasztásánál, hanem a nemzeti szemléletet, (a baloldaliak internacionalista személete helyett).³⁰ Ebből adódik az is, hogy az a követelmény sem teljesül, hogy közelebb kerülnének az intézmények a gazdasághoz, mert attól nem kerülnek közelebb, hogy az igazságügy miniszter vagy a külügyminiszter kerül be a kuratóriumba. De attól sem, hogy – az EU nyomására – helyettük kormánytisztviselőket, valamint a zsírosan fizető kuratóriumi tagság miatt miniszteri vagy kormánybiztosi állásukról lemondó kormányhű kádereket, és fideszes polgármestereket neveznek ki.

És végül az, hogy hatékonyabb lesz a foglalkoztatás, – és ennek érdekében a közalkalmazotti foglalkoztatás megszűnik – valójában állandok, mivel a hatékony foglalkoztatás követelményeit a közalkalmazotti törvény mellett is meg lehet valósítani, (mint azt több egyetem, pl. a BCE vagy az SZTE teljesítményértékelési rendszere bizonyította az átszervezés előtt). Ezt az érvet inkább mézesmadzagnak használta a kormányzat, mivel az átszervezésnél azonnali béremelést ígért – és több helyen meg is valósított az átszervezés után, (amit egyébként szintén meg lehetett volna a közalkalmazotti törvény esetén is valósítani). Arról persze nem szólnak a kormányzati anyagok, hogy az átszervezés következménye nem is olyan hosszú távon alighanem létszámcsökkentés és vezető oktatócsere lesz, mint azt néhány korábbi átszervezett intézménynél már látni lehet.

És a hátrányok?

Az átszervezett egyetemek egy részénél már tapasztalható, hogy megkezdődött a profiltisztítás, nem költenek a kicsi, rosszul finanszírozható programokra, ezek kiszorulása elkezdődött a képzésből. Egyértelmű, hogy az egyetemek minőségi működését megalapozó akadémia autonómia visszaszorult az átszervezések nyomán, a legfontosabb autonómia elemek, a tanítási, tananyag-alakítási, a kutatási, a szervezetalakítási, a személyzetalakítási autonómia elemek megszűnőben vannak, egyre inkább beszűkültek. Lényegében „vállalat

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 208 -

autonómia” lett/lesz jellemző a szervezetre, azaz a menedzsment (illetve itt a kuratórium) mindent elsöprő döntési dominanciája. És persze nyilvánvaló a politikai megszállás, a vezetőktől és az oktatóktól elvárt politikai szervilizmus.

A hátrányok tehát már érvényesülni látszanak.

De hát akkor mi a valódi célja a magyar egyetemek alapítványosításának, privatizációjának?

Az egyik – egyértelműen alapvető cél – a felsőoktatás politikai elfoglalása. Az alapító törvények utolsó szakasza úgy szól, hogy a 2022 január 1-jével a „miniszter döntése alapján az Alapítvány alapító okiratában az alapítói jogok teljes körének gyakorlására az Alapítvány kuratóriuma kerülhet kijelölésre.” Magyarul, ha bukik a kormánykoalíció a választáson, akkor miniszter minden alapítói jogot – pl. a kuratórium tagjainak kijelölését is – a kuratóriumra hagyományozza. A kuratórium tehát örök életre és mindenfajta anyagi felelősség nélkül az egyetem tulajdonosa és irányítója lesz. Így már érthető, hogy mit keresnek a kuratóriumban a kormányzathoz hű káderek. Ezeknek az embereknek az feladata, hogy politikailag kisajátítsák a rájuk bízott egyetemeket, s a kormánykoalíció esetleges bukása után is biztosítsák hegemoniájukat ott. Természetesen feladatuk a képzés tartalmának keresztény konzervatív átformálása, (ez különösen szembetűnő az SZFE esetében, de máshol is látszanak nyomai annak, hogy a nem Fidesz-KDMP ideológia-barát szakokat megszüntessék). Egyértelmű – mint azt a rendszer egyik ideológus (volt) rektora kijelentette, hogy – „a magyar egyetemeken nem történt meg a rendszerváltás. A jelenlegi egy kísérlet arra, hogy megtörténjen”.

A másik ezzel szorosan összefüggő cél a személyzeti csere levezénylése. Ne feledjük, hogy az ötvenes években született „nagy” generációja most vonul nyugdíjba. Megfelelő személyzeti politikával biztosítják, hogy a „libsi”, „komcsi” oktatók helyébe lépő állomány elkötelezettsége egyértelműen keresztény-konzervatív legyen. Eddig is elég világosan látszott ez a kormányzati szándék, az egyetemi tanári előterjesztésben az Olimpiai Bizottságnak és a Művészeti Akadémiának történő szerepjuttatással, az utóbbi időben a miniszteri beleszólás felerősödésével a MAB által nem javasolt oktatók egyetemi tanári kinevezésével.

És nagy a gyanú, hogy a legfontosabb cél a remélt források „helyes” felhasználása. A kormány többször hangsúlyozta, hogy az EU fejlesztési forrásokból jelentős hányadot (több milliárd forintot) a felsőoktatás fejlesztésére szánják. A megbízható, nemzeti érzelmű kuratóriumi tagok fő feladata nyilvánvalóan az, hogy ezeket a forrásokat megfelelő helyre irányítsák. Félő, hogy ezek a megbízható káderekből álló kuratóriumok, amelyeknek a tagjai semmilyen anyagi és erkölcsi felelősséggel nem rendelkeznek, tevékenységükről

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 209 -

semmilyen átláthatóságot nem biztosítanak a törvények az Unió források felhasználásának korrupciós gócpontjai lesznek.

A liberális felsőoktatáspolitikának a szféra és az intézmények vezetésének átalakításával kapcsolatos tevékenysége egy nagyon tudatos stratégiát követ, amelynek célja a politikai megszállás, és a kisajátítás. Döbbenetes következménye pedig az ország felsőoktatásának szétrombolása. Ami a felsőoktatással történik, azt nem lehet másként interpretálni, mint úgy, hogy egy politikai csoportosulás kisajátítja, magántulajdonba veszi Magyarország egyik történelmi intézményrendszerét, a felsőoktatás meghatározó részét. Az illiberális rendszernek azt a törekvését látjuk, amit Tölgyessy úgy fogalmaz meg, hogy „El kell venni a rosszaktól a tulajdont, a javakat, az álláslehetőségeket, az életlehetőségeket, a sajtót, a gazdaságot, mindent, és oda kell adni a jó magyaroknak. A jó magyarok a Fidesz-hez közel álló elitek, akik majd jó teljesítményt fognak nyújtani, és ezzel a Fidesz ideológiája szerint tulajdonképpen az összes magyar jól jár majd.” (Tölgyessy, 2016)-ot idézi (Mihályi 2023, p. 356).

Befejezésül – hová jutottunk

Az illiberális felsőoktatáspolitikai elmúlt közel másfél évtizedének tevékenységét áttekintve elég világosan látszik, hogy nem véletlen az, hogy a hazai felsőoktatás egyre távolabb került a fejlett világtól. Azon tényezők mindegyike, amelyek meghatározzák egy ország felsőoktatásának színvonalát, az illiberális voluntarista döntések nyomán esetenként katasztrofálisan alakult. A forrásellátottság első időszakának radikális beszűkítését egy protekcionista és vízió nélküli forrásbővítés követett, amely azonban messze elmarad attól, amely valóban világszínvonalat eredményezhetne bármelyik intézménynél. Az elmúlt időszak felvételi politikája és nemzetköziesítési törekvései messze nem tudták a tehetségkoncentrációt, a megfelelő akadémiai alapot, a kiváló oktatókat és hallgatókat biztosítani a potenciálisan magasabb színvonalra törekvő egyetemek számára. És végül az akadémiai szabadságra épülő megfelelő vezetés megteremtése helyett egy tudatos politikai megszállásnak vagyunk tanúi a hazai felsőoktatásban, amely az akadémiai szabadság minden elemét radikálisan csorbította, és valójában mögöttes politikai és magán érdekeket szolgált.

Azt hogy hová jutott Magyarország az elmúlt közel másfél évtized illiberális oktatáspolitikájával, leginkább a Human development index (HDI) segítségével mérhető. A humán erőforrás helyzet részletes értékelésére később még visszatérünk, itt csak rövid pillantást vetünk Magyarország devalválódására.

A magyar HDI fejlődését nemzetközi összehasonlításban vizsgálva egyértelműen látszik a 2010 óta fokozatosan növekvő leszakadás. Ha az egyes országcsoportokban vizsgáljuk a

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 210 -

hazai HDI helyzetét az látjuk, hogy az OECD (jelenlegi) 38 országa között 2000-ben a 30. helyen álltunk, ami mára a 34. helyre csökkent (Törökország, Costa Rica, Mexikó és Kolumbia áll csak mögöttünk). Az Európai Unió mai 27 tagországát tekintetbe véve 2000-ben a 21. helyen álltunk, ma a 25. helyen (csak Románia és Bulgária áll mögöttünk). A V4 országok között pedig utolsók vagyunk. (4. táblázat)

4. táblázat. Magyarország helyezésének alakulás a HDI értéket tekintve az OECD, az EU27 és a V4 országokcsoportokban

	2000	2010	2015	2021
OECD	30/38	32/38	34/38	34/38
EU27	21/27	23/27	25/27	25/27
V4	3/4	4/4	4/4	4/4

Forrás: <https://hdr.undp.org/> adatai alapján saját számítás

Az adatok és a tendenciák magukért beszélnek. Az illiberális politika nyomán Magyarország egyre jelentősebb mértékben lemarad a fejlett országoktól. A lemaradás éppen azon a területen a legszembetűnőbb, ami az ország jövőjét, jövőbeli fejlődését megalapozhatná: a humán erőforrás fejlettségben. Ami súlyos helyzetet vetít előre, ha odafigyelünk Alan Krueger gondolatára „*a modern gazdaságokban a nemzeti jövedelem oroszlánrészét a humán tőkéből származó hozamok teszik ki, és a humán tőkébe való befektetés a gazdasági növekedés motorja*”. (Krueger, 2015 – kiemelés Pl.).

Magyarország ezt a motort elveszítette, mert lerombolta az iskolát.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1.] Altbach, P., Yudkevich, M. & Rumbley, L. (2015): Academic Inbreeding: Local Challenge, Global Problem. – Asia Pacific Education Review, 16 (3): 317-330, <https://doi.org/10.1007/s12564-015-9391-8>.
- [2.] Crosier, D., Birch, P., Davydovskaia, O., Kocanova, D. & Parveva, T. (2017): Modernisation of Higher Education in Europe: Academic Staff. Eurydice Report
- [3.] ETER (2019): Internationalisation of Academic Staff in European Higher Education ETER Project, Analytical Report. https://www.eter-project.com/uploads/analytical-reports/ETER_AnalyticalReport_01_final.pdf#ETER_Analytical%20report%2019_20190731.indd%3AAAnker%203%3A313 (Letöltés 2023. október 10.)
- [4.] Fokozatváltás a felsőoktatásban. Középtávú szakpolitikai stratégia 2016. https://2015-2019.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatasban_HONLAPRA.PDF Utolsó letöltés: 2023. 05.05.

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 211 -

- [5.] Heidrich B., Kása R., Németh, T. & Jarjanka, Á. (2022): Egyetemes értékek – piaci célok? A piacorientált szervezeti kultúra az átalakuló magyar felsőoktatásban. – Közgazdasági Szemle 69 (12): 1507-1532. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2022.12.1507>
- [6.] Heinrich-Böll-Stiftung, Political Capital (2022): Magyar politikaibefolyás-építés. Az Orbán-rezsim törekvései az illiberalizmus exportjára. Célok, eszközök, szereplők, eredmények https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/Boll_HUNfluence_Tanulmany.pdf (Letöltés 2023.október 20)
- [7.] Horta, H. (2013): Deepening our Understanding of Academic Inbreeding Effects on Research Information Exchange and Scientific Output: New Insights for Academic Based Research. – Higher Education, 65. 487–510. <https://doi.org/10.1007/s10734-012-9559-7>
- [8.] Horta, H., Veloso, F. & Grediaga, R. (2010): Navel Gazing: Academic Inbreeding and Scientific Productivity. – Management Science, 56 (3): 414-429. <https://doi.org/10.1287/mnsc.1090.1109>
- [9.] Jakab A., Könczöl M., Menyhárd, A. & Sulyok, G. (szerk.) (2021): Jogtudományi enciklopédia. – ORAC Kiadó és a TK Jogtudományi Intézete, Budapest.
- [10.] Kosztyán, Zs. T., Banász, Zs., Csányi, V. V. & Telcs, A. (2019): Felsőoktatási ligák, parciális rangsorok képzése biklaszterezési eljárásokkal. – Közgazdasági Szemle, 66 (9): 905–931. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.9.905>
- [11.] Kováts, G. (szerk.) (2016): A kancellári rendszer bevezetése a magyar felsőoktatásban. Tapasztalatok és várakozások. – NFKK, Budapest.
- [12.] Kováts, G. (2014): Felsőoktatás-politika és intézményi autonómia. – Educatio, 23. (1): 81–92.
- [13.] Körössényi, A., Illés, G. & Gyulai, A. (2020): Az Orbán-rezsim. A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata. – Osiris Kiadó, Budapest.
- [14.] Krueger, A. B. (2015): Human Capital in the 21st Century. – Milken Institute Review. <https://www.milkenreview.org/articles/human-capital-in-the-21st-century> (Letöltés 2022.07.10.)
- [15.] Lengyel, I. (2021): Látlelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt. – Közgazdasági Szemle 68. (10): 1055–1088. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2021.10.1055>
- [16.] Lundgren, A., Pipping, G. & Åmossa, K. (2018): Ett Spel För Galleriet? Om Anställningsprocesserna i Akademien [One Game For The Gallery? About the Employment Processes at the Academy, NSwedish Association of University Teachers and Researchers] . – SULF, Stockholm. <https://sulf.se/app/uploads/2018/05/sulf-utlysningar-ett-spel-for-gallerierna-rapport.pdf>. (Letöltés 2023.október 20)
- [17.] Mihályi, P. (2023): Kísérletek a nemzeti vagyon újraelosztására Magyarországon a 20. és 21. században Közgazdasági Szemle, 70 (4): 349–364.
- [18.] <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.4.349>

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 212 -

- [19.] Minochaa, S., Shiela, Ch. & Hristov, D (2019): International academic staff in UK HE: Campus internationalisation and innovation in academic practice. – Journal of Further and Higher Education, 43 (7): 942-958.
- [20.] Nagy, B., Udvardi, B., & Lengyel, I. (2019): Újraiparosodás Kelet-Közép-európában – újraéledő centrum-periféria munkamegosztás? – Közgazdasági Szemle, 66 (2): 163-184. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.2.163>
- [21.] OECD (2019): Benchmarking Higher Education System Performance. Report. – Higher Education. <https://doi.org/10.1787/be5514d7-en>
- [22.] Polónyi, I (2012): Honnan jönnek a hallgatók? – Educatio, 21 (2): 244-258.
- [23.] Polónyi, I. (2015): A hazai felsőoktatás-politika átalakulásai. – Iskolakultúra, 25 (5–6): 3–14. <https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2015.5-6.3>
- [24.] Polónyi, I. (2018): A hátrányos helyzetű kistérségekben élő fiatalok felsőoktatásba kerülésének esélyei. – Statisztikai Szemle, 96 (10): 1001-1019. <https://doi.org/10.20311/stat2018.10.hu1001>
- [25.] Polónyi, I. (2019): Hallgatói rekrutáció, képzési szerkezet és munkaerő-piaci illeszkedés a vidéki tudományegyetemeken. – Köz-Gazdaság, 14 (1): 30-45.
- [26.] Polónyi, I. (2020): Harmadik csapás. A felsőoktatási felvételi ingadozásai – avagy az oktatáspolitikai társadalomismeretének hiánya. – Iskolakultúra, 30 (10): 35-47. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.10.25>
- [27.] Polónyi, I. (2022): Felsőoktatás-politikai tévelygések. – Educatio, 31 (1): 70-84.
- [28.] Polónyi, I. & Kozma, T. (2019): Az egyetemfejlesztés alternatívái. – Magyar Tudomány, 180 (9): 1326–1336. <https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.9.9>
- [29.] Polónyi, I. & Kozma, T. (2020): A magyar felsőoktatás fejlődése a rendszerváltás után. – Magyar Tudomány, 181 (4): 502-512. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.4.8>
- [30.] Polónyi, I. & Kozma, T. (2021): From the bureaucratic model to the bureaucratic model: The post-socialist development of the Hungarian higher education. – HERJ. 12 (1): 80-90. <https://doi.org/10.1556/063.2021.00064>
- [31.] Salmi, J. (2009): The Challenge of Establishing World-Class Universities. –The World Bank, Washington, DC. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2600> (Letöltés 2023. 05. 10)
- [32.] Seeber, M. & Lepori, B. (2014): The Internationalization of Higher Education Institutions. – In: Bonaccorsi, A. (ed.), Knowledge, Diversity and Performance in European Higher Education: A Changing Landscape, Edward Elgar Publishing, Cheltenham. <https://doi.org/10.4337/9781783472000.00012>
- [33.] Simai, M. (2018): A felsőoktatás jövője, az élethosszig tartó tanulás és a globális kihívások. – Magyar Tudomány, 179 (1): 90–98.
- [34.] Sugimoto, C. R, Robinson-Garcia, N., Costas, R. (2014): Towards a Global Scientific Brain: Indicators of Researcher Mobility Using Co-affiliation Data. – Paper presented at the OECD Blue Sky III Forum on Science and Innovation Indicators, Ghent, September 19-21.

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 213 -

- <https://doi.org/10.48550/arXiv.1609.06499>
- [35.] Szabó, T. (2020): „Vezetékszerezés” – rögtönzések a felsőoktatásban. – *Educatio* 29(1): 78-91. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.1.6>
- [36.] Szűcs, A. (2022) Illiberális-e az illiberális demokráciák külpolitikája? https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/7330/1/Illiberalis_e_az_illiberalis_demokraciak_kulpolitikaja.pdf (Letöltés 2023.október 20)
- [37.] Tölgyessy, P. (2012): A Fidesz és a magyar politika lehetséges új iránya. – In.: Boda, Zs. Körösenyi, A. Van irány? Trendek a magyar politikában. Új Mandátum kiadó, Budapest.
- [38.] Tölgyessy, P. (2014): Válság idején teremtett mozdíthatatlanság. – In: Kolosi T. Társadalmi Riport 2014. TÁRKI, Budapest.
- [39.] Török, Á. & Konka, B. (2020): A felsőoktatási rangsorkészítés tíz szakmai problémája – Módszertankritikai megjegyzések. – *Statisztikai Szemle*, 98 (8): 909–929.
- [40.] Török, Á. (2008): A mezőny és tükörképei. Megjegyzések a magyar felsőoktatási rangsorok hasznáról és korlátairól. – *Közgazdasági Szemle*, 55 (10): 874–890.
- [41.] Uliha, G. & Vincze, J. (2014): Az újraiparosodás lehetősége és hatásai – Hosszú távú szerkezetváltási folyamatok vizsgálata egy többszektoros makrogazdasági modellel. – *Külgazdaság*, 58 (7-8): 86–113.
- [42.] Vincze O., és mtsai. (2021): Korrupciófigyelő. Negyedik jelentés. – K-Monitor & TASZ, Budapest.

Absztrakt. A tanulmány a magyar felsőoktatás helyzetét tekinti át, megvizsgálva azokat a tényezőket, amelyeket Jamil Salmi a Világbank számára készített elemzésében (Salmi, 2009) a világhírnév elérésének összetevőiként azonosított. Nevezetesen az erőforrás-gazdagságot, a tehetségek magas koncentrációját és a kedvező intézményi vezetést. Ehhez kapcsolódóan a tanulmány ismerteti a magyar felsőoktatás erőforrás-ellátottságát, a beiskolázási trendeket, a nemzetközivé válást, valamint a magyar felsőoktatás irányításának és tulajdonosi hátterének változásait és a kapcsolódó intézményi menedzsmentet. A tanulmány azzal zárul, hogy az illiberális felsőoktatási politika következményeként Magyarország elvesztette azt a hajtóerőt, amelyet a felsőoktatás jelent a társadalmi és gazdasági fejlődés szempontjából.

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 214 -

APPENDIX

¹ A rangsorok figyelembevételénél szem előtt kell tartani a rankingokkal kapcsolatos kritikákat, lásd erről pl. Török (2008), Kosztván et al. (2019), Török & Konka (2020).

² Lásd Orbán Viktor beszéde a XXX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban 2019. július 27. Tusnádfürdő <https://2015-2019.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-beszede-a-xxx-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban> (Letöltés 2023.05.22)

³ A Gini-index egy közgazdasági mérőszám, ami a statisztikai eloszlások egyenlőtlenségeit méri. Értéke 0 és 1 közé esik, gyakran százalékban adják meg. (Minél nagyobb annál nagyobb az egyenlőtlenség). Kiszámítását lásd például (Petres & Tóth, 2001, p. 67).

⁴ A Széll Kálmán Terv 2.0: 2012-ben 12 milliárd, 2013-ban 38 milliárd és 2014-ben megint 38 milliárd forint (együttesen mintegy 88 milliárd forint) elvonását írta elő.

⁵ Technical University of Munich

⁶ Évente három felvételi eljárás van: a szeptemberben induló képzésekre az általános eljárás (ez lényegében a „fő” eljárás – 2007-ig csak ez az egy eljárás volt), és a pótfelvételi, valamint a keresztfélévre jelentkezés a kiegészítő felvételi eljárás.

⁷ AON = Nappali tagozatos alap és osztatlan képzés

8 A valamennyi visszalépés azt jelenti, hogy a 2012/2013 tanévre a felvehető állami ösztöndíjas létszámkeretet a Kormány a 2011. évi 53 450 főről 34 087 főre szűkítette. E döntés keretében egyúttal sor került a képzési szerkezet belső összetételének – a természettudományos és műszaki, informatikai képzések nagyobb arányát biztosító – átalakítására is. Lásd: Széll Kálmán Terv 2.0 (2012, p. 199). Bár további jelentős csökkentés nem következett be, de a korábban a képzési normatívával nagyjából azonos költségtérítést, ún. önköltségi szintre (gyakorlatilag duplájára) emelték, és a diákhitel2-t valóban bevezették.

⁹ Lásd: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0066> letöltés 2021.10.22.

¹⁰ Nevezetesen azt, hogy „minden Tag valamely másik Tag szolgáltatását, illetve szolgáltatóit, a szolgáltatásnyújtást érintő intézkedésekkel összefüggésben legalább olyan elbánásban részesíti, mint saját hasonló szolgáltatásait vagy szolgáltatóit.”

¹¹ 14. cikk (3) Az oktatási intézmények demokratikus elvek figyelembevételével történő alapításának szabadságát, valamint a szülők azon jogát, hogy gyermekeik számára vallási, világnézeti vagy pedagógiai meggyőződésüknek megfelelő nevelést biztosítsanak, tiszteletben kell tartani az e jogok és szabadságok gyakorlását szabályozó nemzeti törvényekkel összhangban.

¹² Az adatok annyiban némű felülvizsgálatra szorulnak, hogy ebből a 2020-as 38 ezer főből mintegy 7,7 ezer (20,4%) Romániából, Ukrajnából, Szlovákiából és Szerbiából jött, akik nagyrésze határon túli magyar.

¹³ Adatok forrása Oktatási Hivatal felsőoktatási statisztika:

https://dari.oktatas.hu/firstat.index?fir_stat_ev=2020

¹⁴ Adatok forrása Oktatási Hivatal felsőoktatási statisztika:

https://dari.oktatas.hu/firstat.index?fir_stat_ev=2020

¹⁵ A 2017-es adat a költségvetési beszámoló törvény alapján „a program keretében az állami felsőoktatási intézmények által kapott támogatás”, a 2020., 2021., 2022. és 2023. évi adatok a központi költségvetés Stipendium Hungaricum illetve „Külföldi ösztöndíjas és egyéb képzési programokra” címen tervezett összege.

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 215 -

¹⁶ Adat forrása: TEMPUS közalapítvány: <https://tka.hu/palyazatok/4811/campus-mundi> (letöltés 2023. 10. 10)

¹⁷ A fiatal oktatók és kutatók nemzetközi tapasztalatszerzésének lényegében a legfontosabb csatornája az ERASMUS+, (az idősebb oktatókat, egyetemi tanárokat, docenseket kapcsolataik és forráshoz jutási lehetőségeik miatt kevésbé érinti ez a zárlat).

¹⁸ Azt is érdemes lábjegyzetben hozzátenni, hogy a külföldi hallgatóknak a minőséghez való hozzájárulása során mérlegelni kell, hogy a nálunk tanuló külföldiek nagyobb része (kb 60%-a) orvostanhallgató, akik valóban magas színvonalat jelentenek, mintegy 20% határon túli magyar, akiket kérdéses, hogy miért kell külföldinek számítani, a fennmaradó 20% pedig olyan nagyrészt szegény fejlődő országból érkező hallgató, akiknek felkészültsége igen sok problémát felvet.

¹⁹ <https://www.wissenschaft-weltoffen.de/en/in-focus/total-international-academic-staff-and-international-professors-at-german-universities-by-region-of-origin-and-key-countries-of-origin-2021/> (Letöltés 2023. október 10.)

²⁰ ETER: European Tertiary Education Register

²¹ A felsőoktatás teljes (vagy bruttó) beiratkozási arányát úgy számítják ki, hogy a felsőoktatásba beiratkozott hallgatók számát életkortól függetlenül elosztják a hivatalosan felsőfokú végzettségnek megfelelő korcsoport lakosságával, és megszorozzák 100-zal. (<https://databank.worldbank.org/metadataglossary/world-development-indicators/series/SE.TER.ENRR> (Letöltés 2023. 05. 10)

²² Adatok forrása: Eurostat

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enrt08/default/table?lang=en) Students in tertiary education - as % of 20-24 years old in the population [educ_uoe_enrt08\$defaultview]

²³ https://444.hu/2024/07/24/csaba-laszlo-magyarorszagot-elerte-a-kozepes-jovedelem-csapdaja?utm_source=rss_feed&utm_medium=rss&utm_campaign=rss_syndication

²⁴ 1949. évi XX. törvény (A Magyar Köztársaság alkotmánya) 70/G. § (1)

²⁵ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) X. cikk (3)

²⁶ A meghatározás a következőképpen folytatódik: [a tanszabadság] teljeskörűen a felsőoktatásban érvényesül, ahol a tudomány szabadságával kiegészülve megteremti a felsőoktatás (egyéni, közösségi és intézményi) autonómiájának követelményét is. (Jakab et al, 2021)

²⁷ Az egyetemi szférán túl további közfeladatot ellátó közérdekű alapítványokat is létrehoztak. Ezeknek „nem igazán látszik érdemi célja azon kívül, hogy csökkentsék a kormányzati transzparenciát, illetve hogy biztosítsák, hogy a kormánypártok által preferált célok valósuljanak meg ezekben az intézményekben egy esetleges kormányváltás esetén is – miközben biztosítani tudják hozzá a folyamatos finanszírozást.” Ebben a körben érdemes kiemelni a legújabbban alapított alapítványok közül például a Magyar Kultúráért Alapítvány, a MANK Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft.-t és a Nemzeti Tehetséggondozó Nonprofit Kft. a Jövő Nemzedék Földje Alapítvány, a Közép-Európai Épített Örökség Megőrző Alapítvány. (Vincze et al, 2021, p. 17) De ehhez az is hozzátartozik, hogy a „KEKVA-kon túl számos egyházi intézmény is jelentős ingatlanvagyonhoz jutott a legutóbbi időszakban: (...) a lehetséges érdekeltekkel való egyeztetés vagy komolyabb indoklás nélkül „Egyházi fenntartásba került az egri Esterházy Károly Egyetem illetve „az egyházi háttérű Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekéért Alapítvány tulajdonába került a Csillebérce Gyerektábor” (Vincze et al. 2021, p. 18)

²⁸ Nagyon sok jel mutatott arra, hogy a miniszterelnök tartott a választás esetleges kudarcától, vagy legalább is annak csak részleges sikerétől (ennek jelei a mélyállamot létrehozó szervek hálózatának kialakításától Vincze et al., 2021) egészen a miniszterelnök lányának és gyorsan és gyanúsán meggazdagodott vejének

Opuscula Theologica et Scientifica 2025 3(1): 183-216.

A Wesley János Lelkészképző Főiskola Tudományos Közleményei

[Scientific Journal of John Wesley Theological College]

<https://opuscula.wjlf.hu/> • ISSN 2939-8398 (Online)

Polónyi: Hová jutott – [Where has Hungarian]

<https://doi.org/10.59531/ots.2025.3.1.183-216>

- 216 -

spanyolországi kitelepedéséig). Hozzá kell tenni, hogy az aggodalom nem volt alaptalan, mivel a közvéleménykutatók szinte mindegyik kétharmadnál gyengébb eredményt jósolt a fidesz-nek, (Tóka, 2022) és nyilván figyelmeztető volt a 2002-es – nem jósolt és nem várt – vereség emléke is.

²⁹ „[A] 2021 tavaszán-nyarán létrejövő új alapítványok kuratóriumában ismét jelentős szerepet kaphatnak a Fidesz aktív politikusai, a kormány felsővezetői – egyes összesítések szerint a kuratóriumi helyek nagyjából 40- 50%-át a Fideszhez, illetve a kormányhoz közvetlenül kapcsolódó személyek, további 20%-ot pedig a kormányzathoz távolabbról kötődő személyek foglalják el. (Vincze et al, 2021, p. 17)

Tegyük hozzá, hogy az Európai Unió ERASMUS+ kapcsán hozott szigorítása nyomán az alapítványi kuratóriumokból ugyan kikerültek a vezető politikusok, azonban a helyettük kinevezett új kuratóriumi tagok továbbra is kormányhű káderek, nem a politikai elitből, hanem a szürke eminenciások közül.

³⁰ <https://444.hu/2021/04/30/orban-nyiltan-elismerte-hogy-vilagnezeti-alapon-valogatjak-ki-az-egyetemi-kuratoriumok-tagjait?>

III

